

PALOMA SÁNCHEZ-GARNICA

ULTIMELE ZILE ÎN BERLIN

Traducere din limba spaniolă și note de
Anca Coman Doicin

CORINT
FICTION

Berlin, 30 ianuarie 1933

„Rămâne ca o lege de neclintit a istoriei faptul că tocmai contemporanilor li se refuză posibilitatea de a recunoaște, încă de la primele începuturi, marile mișcări care-și pun amprenta asupra epocii.”

STEFAN ZWEIG, *Lumea de ieri. Amintirile unui european*¹

În ciuda aerului înghețat al acelei seri, Iuri Santacruz decise să iasă pe stradă. Gazda lui, doamna Metzger, auzise știrea la radio: se organizase o defilare cu torțe pentru a sărbători numirea lui Adolf Hitler în funcția de nou cancelar al Germaniei. Nu voia să piardă evenimentul. La recomandarea doamnei Metzger, se înfodoli și coborî în grabă scările. De îndată ce ieși pe poartă, frigul îi intră prin haina groasă încă descheiată. Simțind că îngheață, își încheie nasturii, își puse mănușile din piele pe care i le dăruise sora lui, Katia, de Crăciun, și își aranjă la gât fularul pe care i-l tricotasese bătrâna Sveta. Din cerul plumburiu cădea lapoviță, care i se așeza pe obraji. Își îndesă pălăria pe cap și înaintă cu pași repezi pe Friedrichstrasse. De multe ferestre

¹ Stefan Zweig, *Lumea de ieri. Amintirile unui european*, Editura Humanitas, București, 2012, traducere de Ion Nastasia, p. 384 (n. tr.).

și fațade atârnav stegulețe roșii, marcate de negrul diabolicele svastici. Când ajunse pe bulevardul Unter den Linden încetini pasul, uluit de spectacol.

Pe fundalul nopții, pe care se proiecta aticul Porții Brandenburg, se zărea licărirea a sute de torțe, mișcându-se în ritmul marșului. Pe măsură ce Iuri se apropia de Pariser Platz¹, creștea o mulțime dezordonată și avidă să asiste la acea procesiune. Scânteile torțelor trosneau în aerul înghețat. Era impresionant scârțâitul cizmelor afundându-se în zăpadă, cu pași sincronizați cu ritmul tobelor și al vocilor puternice care intonau *Horst Wessel Lied*, cântec patriotic al Partidului Național-Socialist ce avea să înlocuiască imnul oficial al Germaniei în epoca ce tocmai începea. Înaintarea sutelor de bărbați îmbrăcați în uniforma maro a organizației naziste părea un șarpe în flăcări ce aluneca lent și implacabil pe sub arcadele Porții Brandenburg, traversa Pariser Platz și o cotea pe Wilhelmstrasse, pentru a trece prin fața cancelariei, de la balconul căreia saluta un Hitler trufaș. Erau faimoasele batalioane de asalt SA², ale căror număr și prezență copleșitoare crescuseră în ultima vreme în mod alarmant, infiltrate din ce în ce mai impetuos în viața privată a cetățenilor, folosite pentru a intimida și a interzice orice opoziție politică, combătând orice critică la adresa partidului condus de Hitler.

¹ Pariser Platz este o piață din centrul istoric al Berlinului, situată lângă Poarta Brandenburg, la capătul bulevardului Unter den Linden (n. tr.).

² SA (Sturmabteilung, „Batalioane de asalt”), sau „Cămășile Brune”, organizație paramilitară, creată în 1921 de Hermann Göring și desființată din ordinul lui Hitler, după „Noaptea cuțitelor lungi” din 30 iunie 1934 (n. red.).

Luri privea uluit acea masă de oameni care se mișcau în grupuri de câte șase, arborând fiecare dintre ei câte o torță și aruncând scânteii pe griul caldarâmului și umbre neliniștitoare pe fațadele clădirilor, ca o amenințare subtilă. Își făcu loc îmbrâncindu-se prin mulțimea de nemțoaice, mame, surori și soții ale bărbaților și băieților care defilau marșial pe mijlocul străzii, pe care-i aplaudau cu înflăcărare și cu brațul ridicat, fluturând ce aveau în mână: batiste, fulare, stegulețe, molipsite de un fel de isterie ce se răspândea ca o otravă imperceptibilă. Alții, ca el, erau simpli spectatori care asistau la o asemenea punere în scenă cu precauție, suspicioși, buimaci.

Entuziasmul celor care contemplau defilarea era atât de mare, încât nu păreau să simtă frigul înțepător; dimpotrivă, Luri se vedea obligat să se miște neîncetat ca să nu înghețe. Cufundat în mulțimea aceea, se simți copleșit de magnifica ceremonie pentru ceea ce se considera un triumf al Germaniei. Îi fu greu să nu se lase atras de acea euforie colectivă, de senzația că în acel moment se întâmpla ceva important.

După mai bine de o oră de umblat dintr-o parte în alta, se hotărî să se întoarcă acasă. Se îndepărtă de discursurile înflăcărate și de gălăgie și înaintă încet pe străzile din ce în ce mai pustii. Când deja intra pe strada lui, auzi în spate un amestec de voci, insulte și țipete de ajutor. Se opri și se întoarse ca să afle ce se întâmpla și cine cerea ajutor. La vreo cincizeci de metri, șase bărbați în uniforme maro băteau și loveau cu piciorul fără milă pe cineva deja doborât la pământ, care încerca să se protejeze stând ghemuit. Când sosisse la Berlin fusese sfătuit ca, pentru propria siguranță, să stea departe de conflicte. Rămase nemișcat câteva secunde, indecis, speriat că era martor la bătaia sălbatică pe care o

încasa un neajutorat. Se afla la câțiva metri de poarta locuinței sale și făcu gestul de a-și continua drumul și de a urma sfatul primit de a nu intra în belele, dar țipetele acelea ajungeau implacabil până în conștiința lui. Strânse pumnii înmănușați, își încordă maxilarele și făcu un pas, apoi altul și încă unul și, fără să-și dea seama, alerga spre grup.

— Hei, hei, opriți-vă odată! strigă într-o germană perfectă când deja era foarte aproape. Ce tot faceți? Lăsați-l în pace!

Rămase la o distanță de câțiva metri, de parcă ar fi putut să-i intimideze pe monștrii aceia cu simpla lui prezență. Doar unul dintre agresori se întrerupse din zelul său; ceilalți nici măcar nu schițară un gest că ar înceta bătaia înverșunată asupra trupului ghemuit și tensionat al victimei.

Cel care se oprise îl înfruntă sfidător, cu mâinile în șolduri, picioarele depărtate, bărbia ridicată, pieptul umflat și o atitudine îngâmfată.

— Și pe tine ce dracu' te interesează? Valea de aici, dacă nu vrei să ți-o iei și tu!

Toți purtau cămașa maro călduroasă, cravata asortată, banderola roșie cu svastica pe brațul stâng, centurile din piele încrucișate pe piept, pantalonii bufanți, chipiul îndesat pe cap și cizme negre scorțoase care acopereau gamba, ca acelea pe care le văzuse la defilarea din urmă cu câteva minute, cu diferența că acestea erau dedicate vânătorii nemiloase a unei prăzi posibile.

— Sunteți mulți împotriva unuia.

Iuri încercă să păstreze un ton calm, ca să nu se observe teama care-l stăpânea.

— Nu e prea curajos din partea voastră, nu crezi?

— Valea de-aici ți-am spus, insistă cel în cămașă maro.

Nu e treaba ta.

Fără să stea pe gânduri, lăsându-se condus de instinctul moral al conștiinței sale, cu o mișcare rapidă și neașteptată, Iuri ocoli cu abilitate acel zid uman și se îndreptă spre bărbatul din grup, cu intenția de a-i îndepărta de cel agresat. Îi împinse pe unii și pe alții până reuși să ajungă la băiat, care țipa întruna, îngrozit. Încercă să-l protejeze împărțind îmbrâncituri, până când fu doborât; atunci începu să fie lovit cu picioarele și cu bastoane din cauciuc, care-i cădeau pe spate ca o ploaie de pietre. Își acoperi capul cu brațele și se ghemui, strângându-și picioarele la piept, așteptând ca loviturile să se termine la un moment dat. Dintr-odată, deasupra aceluiași infern de lovituri se ridică o voce de femeie.

— Gata, de ajuns! Lăsați-i! Opriți-vă! Ați înnebunit... O să-i omorâți!

— Tu lipseai! urlă unul dintre ei. Pleacă de aici. Nu e treabă de femei.

— Ți-am spus să încetezi. Gata! strigă nou-venita.

Văzând că nu obține nimic, schimbă tonul vocii și încercă să fie convingătoare:

— Azi este o zi de sărbătoare, Franz. Nu trebuie să faci asta.

Fata îl luă de braț pe cel care-l înfruntase pe Iuri, cerându-i stăruitor să înceteze loviturile.

— Ascultă-mă, ia-ți băieții și duceți-vă să sărbătoriți și lasă-i în pace pe nefericiții ăștia.

Cel care făcea parte din Cămășile Brune se încruntă, strânse din maxilare, se întoarse spre grup și vorbi cu autoritate:

— Bine. Am terminat pe ziua de azi cu gunoiul ăsta.

Bătaia se domoli și se așternu o tăcere întreruptă doar de gâfâielile atacatorilor, obosiți de împrăștiat pumni. Iuri înălță capul pentru a o privi pe femeia care-i salvase; purta o șapcă din lână gri îndesată bine pe cap și gulerul înalt al

hainei o acoperă până la obraji. Ochii ei se ațintiră asupra celor ai lui Iuri, doar câteva secunde, până când cineva cu voce răgușită rupse magia acelei priviri de un verde aproape transparent.

— Aici nu s-a terminat nimic, spuse cel mai corpulent dintre toți, înfruntându-l cu obrăznicie pe cel care părea liderul.

Era evident beat, judecând după felul împleticit în care vorbea și după mersul său clătinat.

— Mie nu-mi dă ordine o femeie.

— Ți le dau eu, superiorul tău. Și-ți ordon să te duci acasă și să dormi, că deja ai băut destul pe ziua de azi.

Cel menționat avea înfățișarea unui urs, nu doar datorită culorii uniformei, ci și a corpului mare, a capului pătrat îngropat în trunchiul aproape lipsit de gât.

— O să plec când am eu chef. Pe ăsta mi se pusese de mult pata și de data asta nu-mi scapă.

Acestea fiind spuse, lovi puternic cu piciorul fața băiatului, care urlă de durere și se târî pe asfalt ca un animăluț speriat.

Cel cu atitudine de lider se duse spre el, deși celălalt era de două ori mai mare și cu o jumătate de cap mai înalt.

— Am spus că s-a terminat petrecerea, îl somă apucându-l de braț.

Față în față amândoi, șeful fu nevoit să ridice privirea pentru a-i înfrunta ochii. Pieptul celui cu aspect de urs se umfla atât de tare, încât cămașa stătea să-i plesnească. Se luptară, se îmbrânciră, printre strigăte și insulte. Ceilalți erau în alertă, dar niciunul nu îndrăznea să intervină. Dintr-odată, cineva dădu semnalul de alarmă.

— Ai grijă, Franz, are un briceag!

Fiind avertizat cu privire la arma pe care „ursul” o ținea în mâna dreaptă, șeful profită de lipsa de coordonare a

mișcărilor acestuia din cauza alcoolului și i-o smulse cu abilitate. Imediat după aceea, acționând rapid și aproape inconștient, lăsându-se pradă furiei, șeful ridică mâna și înfipse briceagul în gūșa rebelului.

— Nu!

Strigătul de neputință al fetei fu urmat de o tăcere cutremurătoare. Timp de câteva secunde nesfârșite, cei doi bărbați rămaseră uniți într-o îmbrățișare mortală, „ursul” stând agățat de corpul șefului. Se dezlipi în cele din urmă, ducându-și mâinile la gât, cu o grimasă consternată de groază simțind ghearele morții. Se clătină, se împiedică și se prăbuși, lovindu-și capul de marginea trotuarului, o lovitură scurtă care sună teribil de găunos. Imaginea păru să înghețe, încremenită în timp, toți nemișcați, muți, singura mișcare fiind fuioarele albicioase pe care le formau în aer respirațiile celorlalți, gâfâind de frig, de efort și de consternare.

Cel căzut rămase inert, cu ochii deschiși și gura strâmbă. O umbră întunecată alunecă încet de la gâtul lui, vopsind în roșu albeața zăpezii așternute de curând. Șeful îl privea desfigurată, perplex din cauza a ceea ce tocmai făcuse. Își privi mâna în care încă ținea briceagul din care picura sânge proaspăt și-i dădu drumul, de parcă i-ar fi provocat un cârcel. Nu-și lua ochii de la mâna sa deschisă, însânge-rată, tremurândă.

Ceilalți erau în continuare înmărmuriți, copleșiți de scena macabră. Primul care se mișcă fu băiatul atacat, căruia agresorii îi întorseseră spatele. Se ridică pe furiș și, fără să-și dezlipească privirea de la grup, îl apucă pe luri de braț și-l ajută să se ridice; cu un gest, îi indică să o ia la fugă. Înainte de a face asta, luri o privi pe fată. Ochii lor se întâl-niră din nou. Apoi o luă din loc.

— Nenorociților! strigă furios băiatul care i-o luase înainte la fugă. Sunteți ca animalele sălbatice.

Apropiindu-se de porticul clădirii, Iuri încetini pasul în timp ce-și căuta cheile în buzunar. Se opri când ajunse în fața intrării, agitat. Și băiatul se opri.

— Locuiești aici? îl întrebă, de parcă l-ar fi mirat.

Iuri încuviință în timp ce încerca să introducă cheia în încuietoare. Celălalt făcu mai mulți pași, îndepărtându-se, fără să-și ia ochii de la el; își duse mâna la frunte în chip de salut militar și-i spuse cu un zâmbet larg:

— Mulțumesc, prietene, îți rămân dator.

O luă imediat la fugă cu o viteză extraordinară. Iuri se întoarse spre grupul care deja începea să se împrăștie. Mâna îi tremura atât de tare, încât nu nimerea încuietoarea. Simțea o zvâcnire dureroasă la tâmpile și buza îl ustura de parcă ar fi avut o torță fierbinte în interior. Simți gustul vâcos al sângelui. Reuși în cele din urmă să deschidă poarta, intră și se grăbi pe scări în sus. Pătrunse în mansarda lui, cu inima gata să-i explodeze în piept. Își lipi spatele de perete și se lăsă să alunece până ajunse să stea pe podea, gâfâind. Nu putea să respire, ca și cum oxigenul nu-i ajungea în plămâni, simțea că se sufocă. Își dădu jos mânușile, își dezlegă fularul de parcă ar fi fost un ștreang, dar continua să simtă o presiune insuportabilă.

Se ridică și, cu pas șovăitor, se apropie de una dintre lucrurile deschise geamul și ieși cu jumătate de corp, căutând aer să respire. Trase în piept mai multe guri de aer, cu nerăbdarea pe care i-o impuneau bătăile inimii. Când se liniști, se așeză din nou pe podea, lângă fereastra deschisă. Tremura de frig. Sau poate de frică, teama care-l însoțea mereu de doisprezece ani.

Petrograd (fostul Sankt Petersburg), 1921

„N-am încredere într-un rus, mai ales atunci când puterea e în mâinile sale. Sclav până de curând, el devine despotul cel mai necontrolat când are șansa de a se transforma în stăpânul aproapei sale.”

MAXIM GORKI

1

Miguel Santacruz sosise în frumosul oraș Sankt Petersburg în primăvara anului 1906, în calitate de atașat de afaceri la Ambasada Spaniei din Rusia țaristă. O cunoscuse pe Veronika Olegovna Filatova la una dintre minunatele recepții pe care le organiza ambasadorul, petreceri la care nu se preocupau nici bani, nici fast, unde abunda caviarul, curgeau cele mai bune vinuri, șampanie franțuzească, se serveau delicatose invitaților de gală, care se bucurau de lux și de viață. Frumusețea Veronikăi îl fermecă pe Miguel de îndată ce o văzu: înaltă, zveltă, cu gâtul lung ca al unei lebede, pielea albă sidefie, ochii cenușii, limpezi, mari, oblici, cu privire luminoasă; era veselă și plină de viață, buzele ei aveau un zâmbet senin, calm, molipsitor.

Avea șaptesprezece ani și era singura fiică a unui om de afaceri prosper din Rostov-pe-Don, care se instalase în Sankt Petersburg, decis să-i ofere tinerei o educație deosebită, pe lângă șansa de a avea de-a face cu înalta societate.

Tatăl Veronikăi, Oleg Borisovici, simpatiza cu ideile partidului liberal rus, care pretindea mai multă libertate și o constituție ca bază pentru dezvoltarea unui sistem parlamentar similar cu cel din Occident; totuși, el nu se pricepea la politică, ci la afaceri. Petrecea perioade lungi departe de soția și de fiica lui, ocupându-se de afaceri. Mama, Olga Ivanovna, era o femeie inteligentă, iubitoare de muzică și de cărți, dedicată trup și suflet îngrijirii și educației tinerei Veronika, pentru care trebuia să aleagă un soț bun, dintr-o categorie socială pe măsură. De aceea îi fusese greu să accepte interesul pe care Miguel Santacruz îl arăta pentru fiica ei; un străin cu zece ani mai mare decât ea care, după părerea mamei, era în trecere prin Rusia și, fără îndoială, avea să plece într-un alt colț al lumii, distrugând unitatea familiei, îndepărtându-i de lângă ea pe fiica ei și pe viitorii ei nepoți. Totuși, iubirea pe care cuplul și-o declară încă de la început înlăturase toate ezitățile ei.

După un an, Miguel și Veronika se căsătoriră. Nouă luni mai târziu se născu Iuri, căruia îi urmă, după doar un an, Nikolai, pe care îl strigau Kolia. În primăvara anului 1914 veni pe lume mult așteptata fetiță, căreia îi puseră numele Ekaterina, Katia pentru toată lumea.

La fel cum făcuse mama ei, Veronika își dedică viața îngrijirii copiilor săi. Iuri și Kolia se înțelegeau foarte bine, se jucau împreună și împărtășeau pasiunea pentru muzică, arte și lectură și înclinația pentru învățarea altor limbi. Pe lângă rusă și spaniolă, cei doi frați învățaseră aproape

la perfecțiune franceza și germana. Veronika era înzestrată cu o voce minunată, puternică și dulce în același timp. obișnuia să cânte în cor cu fiii ei *Kalinka*, melodia preferată a micuților; toți trei cântau și dansau în marele salon al casei, bucurându-se de o viață fericită.

Singura care nu reuși să țină ritmul cu instruirea și formarea din partea mamei fu Katia. Nu-i plăcea muzica, nici lectura; își petrecea toată ziua jucându-se cu o casă de păpuși minunată pe care i-o dăruise bunicul matern. Încă de la naștere deveni slăbiciunea tatălui ei, preferata lui, căreia îi îngăduia tot ce-i cerea.

Veronika rămase din nou însărcinată când Iuri avea opt ani. Sașa veni pe lume într-o noapte îngrozitoare din februarie 1917, pe când orașul era biciuit de un viscol arctic năprasnic, într-una dintre cele mai friguroase ierni din câte se pomeniseră și într-o țară aflată în război din vara anului 1914. Tot în acea lună izbucniră revoltele pâinii, aprinse în mare măsură de femeii sătule de lipsuri și de scumpirea prețurilor din cauza lăcomiei fabricanților de făină, revolte care, câteva luni mai târziu, aveau să ducă la prăbușirea regimului țarist. Nașterea se dovedi lungă și complicată, iar când Veronika Olegovna văzu pentru prima oară chipul noului ei născut, avu o presimțire rea. Nu se înșela, pentru că, începând din acel moment, viața liniștită pe care o cunoscuseră până atunci începu să se năruie precum un castel de cărți.

Un an mai târziu, la prima aniversare a lui Sașa, lucrurile se schimbaseră atât de mult pentru familia Santacruz, încât Veronikăi i se părea că trecuse un secol. Dezordinea și anarhia începeau să pună stăpânire pe toate și pe toți. Revoluția bolșevică, ce izbucnise în octombrie 1917, se extindea haotic într-o societate lipsită de legi și de ordine. Împușcăturile

pe străzi și pietrele aruncate în ferestrele imobilului unde locuia familia Santacruz fură primele avertizări, urmate de o creștere a jafurilor, furturilor, distrugerilor și, mai ales, a fricii, o teamă ce se infiltră în fiecare por al pielii, în fiecare bătaie a inimii, în fiecare gură de aer viciat de o răutate dezlănțuită.

Familia Santacruz locuia la primul etaj al unei clădiri impunătoare cu tavane înalte, camere spațioase, curate și luminoase, cu un salon mare, splendid, decorat cu mobile din lemn nobil și țesături scumpe, în mijlocul căruia se distingea un spectaculos pian Bechstein; casa dispunea de instalație electrică și apă curentă, ceea ce le permitea să aibă o baie foarte mare cu o cadă, chiuvetă dublă și closet.

Ca urmare a decretului prin care se abolea proprietatea privată, în clădire se instaură politica *kommunalki*, iar casele particulare se transformară în apartamente comunitare. Din acel moment, un grup de oameni cu aspect sărăcăcios, proveniți din suburbii și sate, conduși de un comitet de vecini, fu distribuit prin fiecare dintre cele zece camere, cu excepția celor două care fuseseră lăsate familiei Santacruz. La început, familiile nou-venite fură politicoase, reținute și uneori irascibile, dar, în scurt timp, obrăznicia, vorbele umilitoare, lipsa de respect, invidia și resentimentele din pricina a ceea ce avea unul și-i lipsea altuia începură să pună stăpânire pe fiecare colț al casei. Noii locatari foloseau lucrurile fără nicio grijă, le stricau și nu le reparau. Nimeni nu ștergea, nici nu strângea și, în curând, totul era murdar, deteriorat din cauza neglijenței și a folosirii abuzive.

Membrii familiei Santacruz se izolară în camera care fusese a soților și în ceea ce fusese garderoba Veronikăi, ambele încăperi comunicând printr-o ușă, fără a fi nevoie

să iasă pe hol, ceea ce le oferea o oarecare senzație de intimitate. Împreună cu cei doi soți și copiii lor locuiau în acea înghesuială Olga Ivanovna, mama Veronikăi, și doica, Sveta Rudakova, un fel de *babuška* blândă și rotofeie, pe care-ți venea s-o îmbrățișezi călduros, care renunțase de mult să aibă propriii copii pentru a se dedica îngrijirii celor străini și care locuia cu familia Santacruz de când se născuse Iuri. Valka, șoferul familiei până când le-a fost luat automobilul Packard, se instală în ceea ce fusese cămara. Alături de Sveta, fură singurii membri ai personalului de serviciu care rămăseseră loiali familiei, ajutând-o nu doar o dată cu jafurile și rechizițiile suferite. Cu toate acestea, familia Santacruz pierduse aproape toate bunurile existente în casă: covoare, draperii, mobile, fețe de masă și haine, printre care și cele ale copiilor, însă o parte dintre ele le putuse păstra Sveta într-un cuțăr cu alte obiecte de valoare, susținând în fața jefuitoarelor că acel cuțăr era al ei și că nu-i puteau lua ceea ce-i aparținea ca proletară.

Marele salon al casei se transformase în locul de întrunire a comitetului din cartier, unde intrau și ieșeau întruna oameni, făcând gălăgie, certându-se, atât în timpul zilei, cât și în toiul nopții. Pianul fu unul dintre primele lucruri pe care le luară; durerea pe care o resimțise Veronika o țintuise la pat mai multe zile, doborâtă de tristețe. Baia era la comun. Valka fu nevoit să o repare de mai multe ori și să-i învețe pe ceilalți că WC-ul nu era un loc în care să se arunce tot felul de gunoaie, dar orice efort de a-l folosi corect era inutil. În scurt timp, folosirea bucătăriei deveni imposibilă pentru familia Santacruz. Veronika refuză să folosească acea cocină în care se transformaseră aragazul, blaturile și chiuveta ei.